

ЖІНОЧА ПРОЗА ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У. В. Гамоліна, О. Є. Соловей

Анотація. Стаття присвячена розгляду проблеми та місця жіночої літератури в контексті української культури на прикладі творчості Євгенії Кононенко. Опрацьовано попередні роботи дослідників, де акцентувалася увага на особливості та неповторності жіночої прози.

Ключові слова: жіноча література, образ жінки, особистість, проза.

Українська література зламу тисячоліть має принципово новий характер: можливим став розвиток власної, націєтворчої літератури, утвердження її самобутності, відбулося переосмислення естетичних цінностей попередніх поколінь, неприйняття соцреалістичного канону. Можемо з упевненістю говорити, що сучасна українська література впевнено виходить на нові жанрово-стильові рубежі, вимагаючи від митців не тільки нового світовідчуття, а й нових тем, форм зображення реальності, нових виражальних засобів. Тож не дивно, що широке коло науковців потрактовують її як постмодерну, в межах якої співіснують постмодернізм, неомодернізм, неопозитивізм, неоавангардизм, жіноча література [1, с. 315].

Сучасна жіноча проза активно заявила про себе в кінці 1980-х початку 90-х р.р. і до цих пір дискусії про неї не замовкають. Існують різні точки зору на питання про те, чи мають право тексти, написані жінками, розглядатися як самостійна галузь словесності. Для осмислення явища жіночої прози з середини 90-х років в літературознавстві починає досліджуватися термін «*гендер*» [2, с. 21].

Феномен жіночої прози останні два десятиліття є доволі привабливим об'єктом для критичних рефлексій, літературознавчих студій і звичайного читацького інтересу. Щороку в літературному просторі з'являються нові й доволі оригінальні письменниці, серед яких – колишні випускниці філологічних факультетів, журналістки, представниці культурної й політичної сфер. Така ситуація пояснюється загальною тенденцією емансипації суспільної свідомості, апробацією маркетингових стратегій у галузі українського книговидавництва, розкриттям можливостей жіночої професійної самореалізації. Розширенню горизонтів сучасної української жіночої прози сприяють також численні літературні конкурси, рейтинги літературних і культурологічних часописів, телевізійних корпорацій (наприклад, «Коронація слова», «Книга року Бі-Бі-Сі» та ін.) [3].

«Жіноча проза» як поняття і як явище залишається неоднозначною категорією літературознавства, оскільки для окреслення певного масиву художніх текстів застосовується мотивація за ознаками гендеру автора твору. Водночас «жіноча проза» має відповідну специфіку, що, дозволяє, виокремити цей пласт літературного потоку в окремий дискурс розвитку як національної так і світової літератури [4, с. 62]. Спроба охарактеризувати поняття та явище «жіноча» література було зроблене дослідницею Г. П. Рижковою у її авторефераті як «*неоднозначна категорія літературознавства, оскільки для виділення відповідного масиву художніх текстів переважним чином застосовуються не жанрово-стильові чи ідейно-тематичні виміри, а мотивація за ознаками гендеру автора твору*», а також підкреслила, що «*жіноча*» проза має й певну специфіку, що, власне, і дозволяє виділяти цей шар літературного потоку в окремий ієрархічний рівень розвитку світової та національної літератури» [5, 19].

Жінка, здебільшого, хоче читати про те, що її найбільш хвилює в даний час і що їй до душі. А хто може краще зрозуміти жінку як не сама жінка, та ще й українська, з притаманним тільки їй менталітетом. Тому представниці прекрасної половини людства звертаються передусім до текстів жінок-письменниць. Адже переважно цінності жінки відрізняються від цінностей чоловіка, те, що йому видається незначним, для неї є важливим і навпаки [6, с. 3].

В українській літературі попередніх століть яскраво вимальовуються лише декілька неординарних жіночих постатей: Марко Вовчок, Ольга Кобилянська, Леся Українка. Сучасна жіноча література тяжіє до осмислення проблем, які виходять поза межі особистого досвіду авторок. Письменниці прагнуть подати своє бачення глобальних цивілізаційних процесів, у тому числі і в історичному зрізі осмислити становлення сучасної української державності, здійснити реконструкцію минулого України з врахуванням жіночого досвіду, який донедавна системно замовчувався [7, с. 54].

У сучасній українській жіночій прозі актуалізовані проблеми гендерної ідентичності, табуована сексуальна й національна проблематика, здійснена спроба реконструкції національної світоглядної парадигми. Ці тексти приваблюють надзвичайною відвертістю, інтимністю, автобіографічними образами, новаторськими принципами осмислення реального і трансцендентного вимірів існування. Жіноча проза 90-х років ХХ – початку ХХІ століть органічно вписується в контекст проектів формування громадянського суспільства на засадах толерантного культурного діалогу і у зв'язку з цим виявляє потужні ідеологічні потенції, сутність яких зрозуміла в світлі новітніх методологій аналізу стану культури [3].

Особливість сучасної української прози визначається наявністю в ній широкого кола непересічних письменниць, які творять нову українську прозу, яка є цікавою і зрозумілою не тільки нашому співвітчизнику, а й читачам далеко за межами України. Свідченням чого є творчість Людмили Таран (оповідання «Таємний сад»), Марії Матіос (повість «Солодка Даруся»), Теодозії Зарівни (роман «Вербовая дощечка»). У даному контексті вигідно вирізняється талант Євгенії Кононенко – сучасної української письменниці та перекладачки, творчість якої представляє сучасний літературний простір, зорієнтований на відкриття жіночого світобачення, переосмислення образів, кодів, концептів, символів, міфологем, знаків світової фемінної традиції [1, с. 315–316].

Літературний дебют відбувся 1996 року. У творчому доробку Євгенії Кононенко поезії, оповідання та есеї, повісті і романи, кілька дитячих книжок, ряд культурологічних розвідок з тем популярної культури і гендерних питань та журналістські статті. Але найбільше визнання Євгенія Кононенко отримала за свою коротку прозу: книжки її оповідань, новел та есеїв постійно додруковуються в Україні, перекладаються за кордоном і є темою наукових досліджень в Україні та за її межами [6, с. 4].

Одними із ключових романів Євгенії Кононенко, які зараховують до жанру жіночої прози (але із вкрапленнями ознак інших жанрів) є – «Імітація» та «Зрада», де провідним образом в канві текстів письменниці стає образ жінки зламу століть, яка опинилась на роздоріжжі, яке символізує життєві зміни, зміни вражень, досягнення незвіданого, рух як вперед, так і назад [1, с. 316–317].

Творчість Євгенії Кононенко є розмаїтою і за ідейно-тематичним звучанням: любов і пошук власної ідентичності, внутрішні переживання жінки, її особистісне і професійне зростання, стосунки з чоловіком, тема зради, заробітчанства, тема батьків і дітей, тема пострадянського життя, здобуття незалежності тощо [1, с. 317].

В одній зі своїх робіт Вікторія Христо так відгукується про талант Євгенії Анатоліївни: *«Творчість мисткині – непересічна, має виразне інтелектуально-національне звучання і неабияке значення для становлення сучасної української культури. Уже перші прозові твори авторки засвідчили прихід в літературу самотньої письменниці з оригінальним стилем. Твори її відзначаються легкістю та розкутістю письма, динамікою розгортання сюжету та внутрішнім аристократизмом»* [1, с. 316], а також зауважує і те, що звертаючись до загальнолюдських проблем, для письменниці жінка завжди буде знаходитися у центрі подій, тому навколо опозиції «жінка і суспільство» вибудовуються такі неординарні сюжети: *«У своїх творах Євгенія Кононенко порушує не тільки проблеми, які хвилюють сучасну жінку, хоча саме їй відведено магістральне місце, а й ряд інших актуальних для сучасного суспільства питань, які*

турбують людей усього світу, що робить її творчість досить помітним явищем глобального масштабу» [1, с. 316].

Серед ґрунтовних праць, присвячених дослідженню творчості Євгенії Кононенко, варто виділити наступні. Дослідження Т. Качак «Художні особливості жіночої прози 80–90-х років ХХ ст.» є вкрай цікавим, адже авторка на прикладі творів сучасних українських письменниць «розглядає динаміку та особливості формування жіночого письма як пласту сучасної літератури, окреслено його основні риси, традиції хараткеротворення» [8]. У праці Ю. Кушнерюк «Українська жіноча проза кінця ХХ століття: світоглядні моделі й особливості художнього стилю» здійснено спробу окреслення «типологічних паралелей у творах сучасних українських письменниць, специфічних рис жіночого погляду на світ і людину, особливостей моделювання ідентичності героя, рецепції часопросторових та аксіологічних концептів» [9]. Монографія Г.-П. Рижкової «Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові й наративні моделі та лінгвопоетика» присвячена дослідженню сучасної української літератури, яку творять жінки, у всіх аспектах: «із точки зору жанрової специфіки, дискурсивних моделей, лінгвостилістичних і лінгвокультурних особливостей, наративних стратегій, поетикальних особливостей» [5]. Цікавою, щодо вивчення творчості Євгенії Кононенко у контексті сучасної української прози, належить С. Філоненко, яка у своїй дисертації «Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років ХХ століття» на основі творів українських письменниць з'ясовує особливості художньої концепції особистості жінки в українській прозі помежів'я ХХ–ХХІ століть, яка виявляється у зовсім новому погляді на жінку, створенні нового типу героїні, що зумовлено актуалізацією гендерної проблематики в жіночій прозі, осмисленням ролі жінки в патріархальному суспільстві і можливостей її зміни» [9; 1, с. 317].

Сучасна жінка для Євгенії Кононенко – це яскравий приклад постмодерного героя, який живе у часи великих перемін. Жінка – це не просто мати, берегиня родинного вогнища, це, перш за все, особистість, яка прагне задоволення своїх духовних потреб у саморозвитку та визнанні, прагне розуміння та любові, чого так не вистачало героїні роману «Зрада» – Вероніці, що пішла з життя, так і не будучи зрозумілою власним чоловіком. У творах письменниці яскраво зображено внутрішній світ слабкої, але, водночас, такої сильною жінки, яка змушена боротися за своє існування та існування своєї родини та руїнах Радянської імперії у «драних колготах соціалізму», або намагатися звести кінці з кінцями, живучи на Маршальській 12 [1, с. 317].

«Жіноча проза» офіційно була визнана літературним явищем наприкінці ХХ століття і сьогодні виділяється як стійкий феномен вітчизняної літератури. Творчість письменниць аналізується, публікуються спеціальні дослідження, розглядаються різні аспекти жіночої прози, проходять дискусії, конференції. Явище досліджується філологами, істориками та соціологами [2, с. 21]. Зокрема, слід наголосити на потужному розвитку феміністичної критики, яка сьогодні представлена іменами В. Агеєвої, Т. Гундорової, О. Забужко, Н. Зборовської, С. Павличко та ін. [10, с. 62].

Тип жіночого світосприйняття відбиває специфічний досвід жіночої екзистенції, який не може не виявитися в стилістиці жіночої творчості. Жіночі тексти активно пропагують альтернативну модель культури. Ідеологія свободи та принципи ненасильницької комунікації узгоджуються в ній зі специфічним типом емоційно-чуттєвого переживання свого існування. У творах жіночої прози наявний особливий тип героя, який переживає світоглядну та психологічну кризу, у чому віддзеркалюється досвід існування сучасної людини. В екзистенції героя-протагоніста реалізоване особистісне самоусвідомлення жіночої прози кінця ХХ – початку ХХІ століть [3].

Анотація. Стаття посвящена рассмотрению проблемы и места женской литературы в контексте украинской культуры на примере творчества Евгении Кононенко. Обработано предыдущие работы исследователей, где акцентировалось внимание на особенностях и неповторимости женской прозы.

Ключевые слова: женская литература, образ женщины, личность, проза.

Abstract. The article is devoted to the problem and place of women's literature in the context of Ukrainian culture on the example of the work of Eugenia Kononenko. Previous works of researchers have been studied, focusing on the features and uniqueness of women's prose.

Key words: women's literature, image of a woman, personality, prose.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Христо Вікторія. Творчість Євгенії Кононенко в контексті сучасної української прози. Миколаїв. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. *Філологічні науки (літературознавство)*. № 1(17), травень 2016, с. 315–318
2. Зумбулідзе И. Г. Женская проза в контексте современной литературы. *Современная филология: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Уфа, апрель 2011 г.)*. / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. Уфа: Лето, 2011. 272 с.
3. Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі / Укл.: М. Маслово, Ю. Щеглова. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua/fenomen-zhinochoyi-prozy#q1>
4. Волошук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. *Філологічні науки*. Київ. 2017. С. 62–66. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141487426.pdf>
5. Рижкова Г.-П. М. Українська «жіноча» проза 90-х років XX–початку XXI ст.: жанрові й наративні моделі та лінгвопоетика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Г.-П. М. Рижкова; Кіровоград. держ. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2008. 20 с.
6. Емоційний пазл від Євгенії Кононенко: інтелект-реліз / укладач Н. І. Фенько; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. Полтава, 2018. 16 с. URL: http://libgonchar.org/images/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F4.pdf
7. Крупка М. Гендерний вимір тоталітарного насильства у сучасній жіночій прозі. Гендерна проблематика та антропологічні горизонти. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2012. С. 54–66. URL: <https://eprints.ua.edu/5360/1/7.pdf>
8. Тебешевська-Качак Т. Б. Художні особливості жіночої прози 80–90-х років XX ст. Монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 192 с.
9. Кушнерюк Ю. Р. Українська жіноча проза кінця XX століття: світоглядні моделі й особливості художнього стилю: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Ю. Р. Кушнерюк; Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2008. 19 с.
10. Волошук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. *Філологічні науки*. № 1 (19). Київ. 2017. С. 62–66.
11. Філоненко С. О. Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років XX ст. (феміністичний аспект): дис. ... кандидата філологічних наук: 10.01.01 / Філоненко Софія Олегівна. Дніпропетровськ, 2003. 186 с.

УДК 811.111'42

ПОЛІТИЧНИЙ І РЕКЛАМНИЙ ДИСКУРСИ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

О. С. Голомоз, А. В. Дмитришин, Н. П. Шаповалова

Анотація. У статті розглядаються політичний і рекламний дискурси як явища сучасного мовно-культурного простору. Аналізуються ознаки й функції політичного дискурсу й рекламного кінодискурсу. Відслідковуються особливості репрезентації ціннісних концептів в україномовному й англomовному політичному дискурсі й рекламному кінодискурсі.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, рекламний дискурс, рекламний кінодискурс.

Одним із актуальних напрямів сучасних наукових досліджень є дискурсивні студії. Поняття дискурсу перебуває в міждисциплінарній площині й використовується в теорії комунікації, психолінгвістиці, прагмалінгвістиці, культурології, лінгвокультурології, педагогіці, соціології, соціолінгвістиці, політології, юриспруденції тощо. Кожна наука й науковий напрям підходить до вивчення дискурсу залежно від специфіки свого предмета,